

Skjøtselsplan for Geiranger: Hole oppafor nyløa, slåttemark i Stranda kommune, Møre og Romsdal fylke.

Bilde 1. UTM32: 407435 6886316, tatt mot nordaust. Bildet viser lokaliteten Geiranger: Hole oppafor nyløa.
Foto: Bolette Bele.

FIRMANAVN OG ÅRSTALL: Landbruk Nordvest 2013

PLAN/PROSJEKTANSVARLIG: Maud Grøtta

OPPDRAGSGIVER: Fylkesmannen i Møre og Romsdal, Miljøvernavdelinga

LITTERATURREFERANSE (for skjøtselsplanen): Grøtta, Maud. 2013. Skjøtselsplan for Geiranger: Hole oppafor nyløa, slåttemark i Stranda kommune, Møre og Romsdal fylke. 9s. Upublisert.

Innhold

Side

A. Generell del	3
Slåttemarksutforminger på Vestlandet	3
Generelle råd ved skjøtsel og restaurering av verdifulle slåttemarker	4
B. Spesiell del:	6
Søkbare egenskaper (for Naturbase)	6
Områdebeskrivelse	6
Skjøtselsplan	7
Kilder	8
Ortofoto	8
Bilder	9
Artsliste	9

A. Generell del

A. Generell del

Slåttemarker er arealer som blir regelmessig slått. Semi-naturlig slåttemark, eller såkalt natureng, er slåttemarker som er formet gjennom rydding og lang tids tradisjonell slått. De er ofte overflatelyddet, men ikke oppdyrket og tilsådd i seinere tid, og ikke eller meget lite gjødslet. De blir slått seint i sesongen. Slåttemarkene blir eller ble gjerne høstbeitet og kanskje også vårbeitet. Hvordan slåttemarkene har vært skjøttet varierer noe fra sted til sted og hvor man er i landet. Slåttemark er urte- og grasdominert og oftest meget artsrik. Den kan være åpen eller tresatt.

Tresatte slåttemarker med styvingstrær som blir høstet ved lauvring er i dag meget sjeldne. Slike såkalte lauvenger ble gjerne beitet om våren, slått en gang seint om sommeren og høstbeitet. I tillegg ble greinene på trærne høstet til lauvfôr med et tidsintervall på 5-8 år. I gammel tid spilte også myr en viktig rolle som slåtteearealer (slåttemyr). Det var også vanlig å høste fôr på myrer med gras og halvgras (slåttemyr), men myrslåtten avtok sterkt fram mot slutten av 1950-åra og blir nå bare gjort noen få steder. Gjengroingen av slåttemyr går imidlertid gjerne langsomt så flere myrer bærer i dag likevel fortsatt preg av denne høstingen. Det er registrert få lauvenger og slåttemyrer som fortsatt er i hevd.

De ulike slåttemarkene tilhører våre mest artsrike naturtyper med meget stor betydning også for andre organismer enn karplanter. Rundt 70 prosent av våre dagsommerfugler er for eksempel knyttet til åpen engvegetasjon (særlig urterik slåttemark) og en rekke vadefugler bruker strandenger (slått eller beita) som hekkeområder og rasteplasser ved trekk. I tillegg har slåttemarker stor betydning for mange truede beitemarksoppper. Slåttemarker kan ikke erstattes av beitemarker fordi de inneholder vegetasjonstyper og flere arter som ikke opprettholdes av beite. I sammenligning med beitemarker har de høyest arts mangfold per m² og også de største bestandene av flere truede engarter. Slåtteeengene er viktige "levende genbanker". I tillegg er de bærekraftige økosystemer som har vært et nøkkelelement i norsk landbruk i tusener av år. I løpet av 1900-tallet har de imidlertid blitt blant våre mest truede naturtyper.

Slåttemarksutforminger på Vestlandet

Den store variasjonen i vår slåttemarksvegetasjon i Norge er foreløpig bare delvis kartlagt. I det følgende har vi likevel forsøkt å peke på noen utforminger av slåttemarksvegetasjon som kan sees som karakteriske for Vestlandet og dermed gir fylkene på Vestlandet et særskilt forvaltningsansvar. Vi gir også eksempler på noen verdifulle lokaliteter.

I Møre og Romsdal har man en meget god oversikt over fylkets slåttemarker på grunn av at det her nylig er gjort en sammenstilling av kunnskapen om tradisjonelle slåttemarker (Jordal 2007). 178 lokaliteter omtales i rapporten fra dette prosjektet, og slåttemarker er registrert i 29 av fylkets 37 kommuner. Lokalitetene forekommer likevel først og fremst konsentrert innen mindre geografiske områder, og kommunene Stordal (22 lokaliteter, særlig i Nørdredalen), Rauma (28 lokaliteter, særlig i øvre Romsdalen), Tingvoll (19 lokaliteter, særlig i Vågbø-Holmeide) og Sunndal (16, særlig ved fjellgardene) har flest kjente lokaliteter. Frisk fattigeng, ofte med stort arts mangfold, er sannsynligvis den viktigste vegetasjonstypen. 64 rødlistearter er registrert i de registrerte slåttemarkene (13 karplanter, 1 sommerfuglart, 50 sopparter).

- En spesielt verdifull lokalitet er Skutholmen, Fræna, der det finnes ett helhetlig fiskerbondelandskap som skjøttes tradisjonelt og rommer mange gamle kulturlandskapselementer bl.a. mange små 1x2-meters potetåkre i bergskortene.

Slåttemarkene blir slått med ljå. Her finnes mange rødlista beitemarkssopp. Stedet er veiløst og nås med robåt som fastlandssamband over et 50 meter bredt sund.

- Langs Grøvvassdraget (Sunndal, utvalgt for MR i 2008) og i øvre Romsdalen (Rauma) finnes tørre-friske slåttemarker med flere tørrengsarter som *Pilosella*-arter og sjeldne sopper.
- Stordal kommune har kanskje landets største bestander av kvitkurle som i stor grad er knyttet til rester etter slåttemarker.
- Nordre Sunnmøre er et kjerneområde for solblom. Mer enn 30 000 blomsterstengler er registrert totalt innen dette området. Dessverre er det nå bare sporadisk hobby slått igjen her.

I Hordaland har bl.a. Losvik (1988) studert slåttemarksvegetasjon. Fire utforminger av jordnøtteng (frisk fattigeng, jordnøttutforming) er identifisert og forekommer langs kysten:

- Jordnøtteng, kystmaure-utforming med bl.a. kystgrisøre. Utformingen forekommer også i Sogn og Fjordane.
- Jordnøtteng, griseøre-utforming med bl.a. blåstjerne og tusenfryd. Utformingen forekommer også i Sogn og Fjordane.
- Jordnøtteng, prestekrage-utforming med bl.a. kystgrisøre, kjerteløyentrøst og småengkall. Utformingen forekommer også i Sogn og Fjordane.
- Jordnøtteng, kamgras-utforming med bl.a. kystgrisøre, vill-lin, hjertegras, storblåfjær og musekløver.

I tillegg er en femte utforming som finnes i fjordstrøkene (O2-O1) identifisert:

- Frisk fattigeng, marikåpe-rødknapp-utforming med bl.a. englodnegras, smalkjempe, vill-lin og småengkall, men uten de typisk vestlige artene. Utbredelsen er ikke godt nok kjent.

Disse jordnøttengene har en spesifikk norsk artssammensetning: Viktige lokaliteter er bl.a. Urangsvåg, Bømlo og Gjuvsland, Varaldsøy.

I Sogn og Fjordane har miljøet rundt Ingvild Austad på Høgskulen over flere tiår forsket på og foretatt en rekke registreringer i de tradisjonelle slåtteeengene i fylket. Også i Sogn og Fjordane er det registrert flere jordnøttenger. Kystblåstjernedominerte slåttemarker finnes i ytre kyststrøk bl.a. i Gåsvær i Solund, og lokalitetene Sandøyna, Vilnes og Hamna i Askvoll. En viktig slåttemarkslokalitet finnes på Øvre Ormelid, en hyllegard i Luster. Her finnes tørrenger med bl.a. brudespore, vanlig nattfiol og bakkesøte. Totalt er det registrert mange slåttemarker i Sogn og Fjordane, men flere er registrert for relativt lenge siden og dagens tilstand er uvisst. På Grinde i Leikanger finnes en flott lauveng der både trærne og enga fortsatt hevdes. Rogaland er det registrert få slåttemarker. I Funningsland, Hjelmeland, finnes imidlertid en av de få gjenværende solblomslokalitetene i fylket. Dessverre blir den ikke slått nå.

Generelle råd ved skjøtsel og restaurering av verdifulle slåttemarker

Skjøtsel

Beste måten å skjøtte ei gammel artsrik eng på, er å følge opp den tradisjonelle driftsforma, uten gjødsel og med sein slått. Det tradisjonelle slåttetidspunktet har variert noe fra sted til sted avhengig av klima og høyde over havet. Derfor er det viktig å finne ut hva som har vært vanlig på den aktuelle lokaliteten eller i nærområdet fra gammelt av. Slått før 10. juli var imidlertid meget sjeldent!

En bør benytte lett redskap (ljå, tohjuls slåmaskin eller lettere traktor der det er mulig). Graset må bakketørkes ev. hesjes før det fjernes. I tillegg til at en får tørt og godt høy, er bakketørkinga viktig for at frøa til engartene både skal få modne ferdig og bli liggende igjen på enga når høyet samles sammen og kjøres vekk.

Mange steder på Vestlandet har det vært vanlig med både vår - og høstbeite på slåttemarka. Ved

vårbeite ble gjerne beitingen avsluttet mot slutten av mai. Bare beiting kan imidlertid ikke erstatte slått. Er det eneste mulighet for skjøtsel i en periode, og det kreves nedbeiting i perioder på sommeren også, er storfebeiting det mest skånsomme. De velger ikke ut "godbitene" slik sauen gjør. Beitepresset må i tilfelle ikke være for stort, og en må da vente seg noe manuell etterrydding.

Restaurering

Når det gjelder restaurering av enger som er i gjengroing og utvidelse av eksisterende slåtteareal er det viktig å ikke sette i gang med mer omfattende restaurering enn det en greier å følge opp med skjøtsel i ettertid.

Dersom det er mange delfelt som skal restaureres, kan det være lurt å ta det trinnvis over flere sesonger. Slik blir det mer overkommelig, og en får en følelse med hvor omfattende de ulike tiltaka er, og hva en kan forvente å få gjennomført per sesong.

Hogst/grovrydding bør helst gjennomføres på frossen og gjerne bar mark, dette for å unngå skader på undervegetasjonen og er samtidig lettvinnt for å få så lav stubbe som mulig. Rydding i snø kan være noe mer tungvint, mindre busker og oppslag kan også ryddes på sommeren når det er tørt og mye av biomassen er samlet i bladene.

I slåtteenger som ikke har vært tresatt er det ikke noe poeng å sette igjen noe særlig med trær. Gamle styvingstre må imidlertid spares. Et og annet lauvtre med fin og vid krone kan og få stå. All gran/furu og fremmede treslag (eksempelvis platanlønn) bør fjernes.

Etter hogst er det spesielt viktig at alt ryddeavfall, kvist, stubber og lignende blir samla sammen og brent på egne steder, og aller helst frakta ut av området. Dette for å unngå unødige oppgjødsling. Ryddeavfall som ligger spredd utover vil elles fort føre til ny dominans av uønska rask- og storvoksen konkurransesterk vegetasjon. Oppflising og spredning av flis i området er av samme grunn ikke å anbefale.

Gjenstående biomasse vil ta opp noe av næringen som frigjøres fra de døde røttene til trær og busker som har blitt ryddet vekk. Dette gir en gjødselseffekt som lett forårsaker oppvekst av uønska nitrogenkrevende arter (som for eksempel bringebær, brennesle). Gradvis gjenåpning er derfor viktig. Gjødslingseffekten sammen med økt lysinnstråling fører gjerne også til en del etterrenning. Det er mest effektivt å slå lauvrenningene i juli, når det er minst energi samla i rotsystemet. Dette faller normalt sammen med slåttetidspunktet. Det kan likevel være nødvendig å rydde lauvrenninger flere ganger utover i første sesongen, og i tillegg året etter.

Osp og or sprer seg ved rotskot, og rydding kan i mange tilfelle føre til utstrakt renning. Disse kan det derfor lønne seg å ringbarke (sokke). Det bør da skjæres et fem cm bredt band rundt treet nedanfor nederste greina. Det er viktig at snittet er så dypt at all barken forsvinner, slik at transporten av næringsstoff helt sikkert er brutt. Det er lettest å ringbarke om våren. Etter tre sommere må de døde trea fjernes.

Stubber må kappes helt ned til bakken, enten i forbindelse med hogsten eller ved etterrydding på barmark. Større stubber vil gå raskere i forråtning om en skiller barken fra veden med et spett eller lignende, og så stapper jord i mellom. Med unntak av osp og or kan en også unngå renninger på denne måten. Dette kan til eksempel være aktuelt i kanter som hindrer lysinnstråling til slåtte marka.

Problemarter som bringebær- og rosekratt, brennesle, mjødurt eller liknende går normalt ut ved slått, men kan være avhengig av slått flere ganger per sesong i begynnelsen med lja eller krattrydder.

Ev. felt med einstape (bregne) bør slås ned med kjepp (ikke skjæres ned). På denne måten fortsetter bregna med å transportere næring fra røttene, og utarmer så rotsystemet sitt. Den bør så fjernes på høsten.

For mer utfyllende om skjøtsel, restaurering og hevd, se:

Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker som finnes på DNs hjemmesider:
<http://www.dirnat.no/content/1916/>

B. Spesiell del:

SØKBARE EGENSKAPER (for Naturbase)

Navn på lokaliteten Geiranger: Hole oppafor nyløa		Kommune Stranda	Områdenr.
ID i Naturbase BN00069319	Registrert i felt av: Maud Grøtta og Bolette Bele		Dato: 04.07.2013
Eventuelle tidligere registreringer (år og navn) og andre kilder (skriftlige og muntlige) 2010 John Bjarne Jordal (Jordal, J. B., 2011)			Skjøtselsavtale: Inngått år: Utløper år:
Hovednaturtype: D01 Slåttemark		% andel 100	Utforminger: D0104 Frisk fattigeng
Tilleggsnaturtyper:			% andel 100
Verdi (A, B, C): B		Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.)	
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11)			
Stedkvalitet	Tilstand/Hevd	Bruk (nå):	Vegetasjonstyper:
< 20 m	x	God	G4 Frisk fattigeng
20 - 50 m		Slått	
50-100 m		x	
> 100 m		Beite	
		Pløying	
		Gjengrodd	Brenning
		Dårlig	Park/hagestell
		Lauving	

OMRÅDEBESKRIVELSE (For Naturbase og som grunnlag for skjøtselsplanen)

INNLEDNING

Skildringa er skriven av John Bjarne Jordal i november 2010, basert på eige feltarbeid 10.08.2010. Avgrensinga er basert på GPS og ortofoto og vert rekna som særst god, og truleg betre enn 5 meter. I 2013 har Maud Grøtta gjort mindre endringar og tilføyingar i skildringa i samband med skriving av skjøtselsplan. Namnet er endra frå Geiranger: Hole 2 til Geiranger: Hole oppafor nyløa då dette er eit namn som grunneigar kan kjenne att.

BELIGGENHET OG NATURGRUNNLAG:

Lokaliteten ligg langs vegen til Holebakk ved Hole i øvre del av Geirangerbygda. Berggrunnen består av gneis (ikkje inndelt). Lausmassane består truleg mest av morenemateriale. Området ligg i sørboreal vegetasjonssone (SB) og overgangsseksjon mellom oseaniske og kontinentale vegetasjonsseksjonar (OC).

NATURTYPER, UTFORMINGER OG VEGETASJONSTYPER

Vegetasjonen er frisk fattigeng (G4) med ein del raudknapp.

ARTSMANGFOLD:

Av planter vart det i 2010 notert m.a. engsmelle, gjeldkarve, raudknapp og smalkjempe. Av sopp vart det ikkje funne spesielle artar, men ein reknar med at lokaliteten har potensiale for beitemarkssopp.

BRUK, TILSTAND OG PÅVIRKNING:

Denne enga har dei siste 15 åra berre vore slått nokre få gonger, nedste delen har vore slått kvart år. Før dette vart heile enga slått kvart år. For lenge sidan var denne enga omtrent dobbelt så lang, det var slåtteeing der det no er stor skog. Det har vore beita vår og haust fram til 2012. Det har ikkje vore brukt kunstgjødsel her, men nedste delen har fått litt naturgjødsel. Ved synfaring i juli 2013 var enga urterik med god struktur, men ikkje spesielt artsrik. Nedste delen var meir grasdominert enn øvste delen. Enga er i attgroing med lauvtre frå kantane. På grunn av at enga ikkje har vore regelmessig slått er det kryssa av for svak hevd.

FREMMEDE ARTER:
Ingen observerte artar.

Kulturminner:
Ingen kjende.

SKJØTSEL OG HENSYN

Det er ønskjeleg med årleg slått av heile enga. Dersom det ikkje er muleg, bør enga beitast vår og haust. Fysiske inngrep, gjødsling og sprøyting bør unngåast.

DEL AV HELHETLIG LANDSKAP:

Lokaliteten utgjer ein del av eit større og verdifullt kulturlandskap på Vesterås og Hole.

VERDIBEGRUNNELSE:

Lokaliteten får verdi B (viktig) på grunn av at det er ei lita slåttemark som ikkje er særleg artsrik. 2013: Enga er i litt svak hevd, men er urterik og har god struktur. Verdisetting bør framleis vere B.

SKJØTSELSPLAN

DATO skjøtelsesplan: 31.10.2013	UTFORMET AV: Maud Grøtta	FIRMA: Landbruk Nordvest SA
------------------------------------	-----------------------------	--------------------------------

UTM32: 407444 6886324	Gnr/bnr. 117/2	AREAL (nåværende): 1,2	AREAL etter evt.restaurering:	Del av verneområde? Nei
--------------------------	-------------------	---------------------------	-------------------------------	----------------------------

Kontakt med grunneier/bruker (ev /informant). Før opp tidsperioder, ev datoer.

Navn: Tor Hallgeir Hole, befaring 04.07.13

Type kontakt (befaring, tlf, e-post med mer)

Kontakt på telefon og epost hausten 2013.

MÅL:

Hovedmål for lokaliteten:

Oppretthalde lokaliteten som ei artsrik slåttemark med god struktur.

Konkrete delmål:

Ev. spesifikke mål for delområde(r):

Tilstandsmål arter:

Artsmangfaldet på lokaliteten skal oppretthaldast og dei artane som er typiske for ugjødsla slåttemark skal auke i mengde.

Mål for bekjempelse av problemarter/gjengroing:

Enga skal ha opne kantar og det skal ikkje henge greiner utover enga i kantane.

AKTUELLE TILTAK: Generelle tiltak: Årleg og sein slått, dvs omkring 10.juli eller gjerne seinare. Avlinga skal ligge og tørke slik at ein del frø kan falle av og gje opphav til nye planter. Avlinga skal deretter fraktast vekk, dette gjeld sjølv om ho ikkje kan nyttast til fôr. Det skal slåast godt ut i kantane slik at bregner og lauvoppslag ikkje får bre seg. Det kan brukast tohjuls slåmaskin og ljå. Ryddesag/trimmer skal ikkje brukast til slått då det kan skade dei plantene ein vil ta vare på. Det er bra om enga kan beitast vår og haust. Det skal ikkje gjødslast. Aktuelle restaureringstiltak, utover de generelle: Opne opp kantane av enga ved å hogge vekk greiner og ta bort nokre heile tre som heng utover enga i grensa mot utmarka. Ein del av dette arbeidet kan gjerne gjerast på vinteren/våren. Må ein køyre traktor inn på arealet/bruke vinsj for å hente trea bør dette gjerast når det er tele eller heilt tørr jord så ein ikkje lagar køyrespor. Aktuelle årlige skjøtselstiltak, utover de generelle: Å ta bort greiner som heng utover enga kan vere ein del av den årlege skjøtselen.	Prioritering (år) Årleg 2014	Ant timer 15 25 1	Kontroll: (Dato)
UTSTYRSBEHOV: Til slått: Tohjuls slåmaskin, ljå, rive, traktor og tilhengar/vossakasse. Til restaurering: Motorsag, traktor og vinsj.			
OPPFØLGING: Skjøtselsplanen skal evalueres innen 5 år. Behov for registrering av spesifikke artsgrupper: Det er ønskeleg med registrering av sopp og insekter.			
Tilskudd søkt år:		Søkt til:	
Tilskudd tildelt år:		Tildelt fra:	
Skjøtselsavtale parter:			
ANSVAR: Person(-er) som har ansvar for iverksettelse av skjøtselsplanen. Tor Hallgeir Hole			

Kilder

Navn	År	Tittel	Lenke	Kildetype
Jordal, J. B.	2011	Supplerande kartlegging av naturtypar i kulturlandskapet i Norddal og Stranda i 2009-2010. Fylkesmannen i Møre og Romsdal, miljøvernavdelinga, rapport 2011: 01.		Litteratur

Tor Hallgeir Hole har gitt opplysninger om bruk og påvirkning.

Ortofoto/kart

Bilde 2. Ortofoto med avgrensning av lokaliteten Geiranger: Hole oppafor nyløa.

Bilder

Det vart dessverre ikkje tatt fleire bilde enn bilde 1 som er vist på framsida.

Artsliste

Planter notert av John Bjarne Jordal 11.08.2010.

bleikstorr
blåklokke
engfrytle
engkvein
engrapp
engsmelle
engsoleie
engsvingel
engsyre
firkantperikum
gjeldkarve
grasstjerneblom
gulaks

harestorr
hundegras
kvitkløver
raudkløver
raudknapp
raudsvingel
ryllik
skogburkne
sløkje
smalkjempe
tepperot